

Balázs Pál dr. –

Kulcsfogalmak II. János Pál pápa: családi közösségek kezdetű apostoli buzdításában

Született: Budapest, 1947. szeptember 13. Pappá szentelték: Veszprém, 1972. június 18. Káplán: Tab 1972, VI. éves Budapest 1972-1973. Káplán Berhida 1973, Kaposvár Szent Kereszt 1973-1974. Központi szolgálatban Veszprém 1974-79 (püspöki szertartó 1976-1979, egyházmegyei hivatásgondozó 1976-1981). Teológiai doktor Budapest 1976. Teológiai tanár Szeged 1979-1989 (e közben szemináriumi prefektus 1979-1981, ösztöndíjas Rómában 1981-1983, morális szakdiploma Róma 1983, tanulmányi felügyelő 1985-1989). Plébános Balatonkenese 1989-. A Veszprémi Hitoktatóképző Intézet tanára 1989-1996. H. esperes 1990-1997. A Veszprémi Hittudományi Főiskola rektora 1991-1996. A Közép-Dunántúli Egyetemi Szövetség alelnöke 1994-1996. A Székesfehérvári Hitoktatóképző Intézet tanára 1993-2006. c.almádi apát 1994. Tudományos doktori fokozat (PhD) Budapest 1997. A Szent Gellért Hittudományi Főiskola SOPHIA Intézetének (2000-től SAPIENTIA Szerzetesi Hittudományi Főiskola) teológiai tanára Budapest 1998-2000. Az Assisi Szent Ferenc Segítő Nővérei Közössége egyházi asszisztense 2000-. Egyházművészeti Bizottság elnöke 2006-2008. MKPK Liturgikus Bizottság szakértői testületének tagja 2007-2008. A váci Apor Vilmos Katolikus Főiskola rektora 2008.

TÉMAVÁLASZTÁS

A család témaköréről beszélni mindig és minden körülmények között aktuális dolog. Amennyiben a jelen helyzetben sikerül hiteles és világos képet alkotni a családok társadalomba ágyazott életéről, és azt összevetjük a családról alkotott legteljesebb és legtisztább fogalmakkal, akkor ez az eszmélődés utat nyit egy reményteljesebb életállapot felé.

A család-téma különleges aktualitását a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia azon döntése adja, hogy 2011. évet a családok évének nyilvánította.

Ehhez az egész éves programhoz hatalmas szellemi segítségül és háttérül kínálkozik II. János Pál pápa: Familiáris consortio kezdetű apostoli buzdítása, amely mögött a világ püspökeinek színó-dusa áll¹. Tehát a pápa műve a családokról szóló világméretű elemző és útkereső

szellemi erőfeszítés összegzése és letisztult tanítása. Maga a dokumentum mindenki számára hozzáférhető egyedi kiadványok formájában, továbbá egy gyűjteményes kiadvány részeként, valamint az interneten is elolvasható, illetve letölthető. Ezek után fölöslegesnek tartanánk tatalmi ismertetést írni, mert az inkább csak gyengítené a pápai dokumentum veretes, precíz és megrázóan igaz témakifejtését. Ezért többszöri átolvasás után azt kerestük a dokumentumban, hogy melyek azok a kulcs-fogalmak, vagyis a legmélyebb és legszilárdabb alapok, amelyeknél meg kell állnunk, azok tartalmát ki kell merítenünk, vagyis azok lényegét nekünk magunknak is át kell szűrniük saját tudatunkon, hitünkön, s miután már asszimiláltuk magunkba, mintegy megszilárdultunk bennük, azután hozzáláthatunk a „felépítmények” újraszerkesztéséhez.

KULCSFOGALMAK KERESÉSE

A dokumentum olvasása közben kettős érzése van az embernek. Egyrészt olyan valaki fejtegeti a családi élet megjelenési formáit és mélységes titkait, aki látja annak összefüggéseit. Ezért olvasva sorait az igazság és a jószág vonzásába kerülve, szinte vitetjük magunkat témáról témára, mondanivalóról mondanivalóra. Ha azonban megállunk olvasás közben, akkor jön a „másrészt”, vagyis a legvégső okokra való rákérdezés: Miért olyan világos ez az okfejtés? Mi az az erő, amitől olyan bátor, szókimondó és mégis tiszteletet ébresztő a megfogalmazás? Miért nem relativizálódna a családi élet szereplői és az élethelyzetek? Miért alkot valamennyi kérdés harmonikus egységet? Miért hasonlít az egész dokumentum magára az emberre? A testre, mint szervezetre, amelyben minden tagnak megvan a sajátos funkciója, és ami a többivel együttműködve pótolhatatlan, egymást kiegészítő szerepet tölt be;² valamint a végtelenre nyitott lélekre. És végezetül mi miatt érezhető az igazság ereje, ami azonban nem lesúlytó, hanem felszabadító³ hatású.

Igen, a kulcsfogalmak keresése közben úgy véljük, hogy többre is rátalálunk; szinte minden fontos fejezetnek meglelni véljük a magáét. Így például:

a./ A családok helyzetének hiteles, valóságos és a teljességet szem előtt tartó körképe mögött⁴ követelményként kirajzolódik a „*racionalis tisztánlátás*, mely lehetővé teszi a *természetes ésszel fellelhető valós helyzetet*”.

b./ A kinyilatkoztatott házasság- és családkép mögött hatalmas távlatok válnak felfedezhetővé, de úgy, hogy azok nem lenyomtak, szinte hangyányivá zsugorítanak, hanem megnövelnek, szinte óriássá tesznek⁵. Ennek a résznek a kulcsfogalmát körülírászerűen így adhatjuk meg: „*eredet és végcél; a gyökerektől a végső kiteljesedésig; Isten terve, amit a családról kinyilatkoztat; természetfeletti látásmód*”.

c./ A továbbiakban a dokumentum úgy beszél a családokról, mint személyek közösségéről. A kifejezés lényege itt a „*családi közösség önazonosságának sajátosságaira*” irányul, illetve „*minden más emberi közösségtől való különbözőségét*” fejtegeti⁶. Ez a két fogalom tűnik a leglényegesebbnek: „*önazonosság (identitás)*” és a teljesség szempontjából minden más emberi közösséget felülmúló „*különbözőség*”.

d./ A család kizárólagos sajátossága - normál körülmények között - kicsúcsosodik az élet szolgálatában, úgy is, mint az élet továbbadása,⁷ és úgy is, mint a nevelés⁸ egzisztenciális lehetősége. Tehát „*a család élet-szolgálatát lényegét tekintve különbözik minden más élet-szolgálatától*”, mert belőle fakad az új élet és kibontakoztatásában is pótolhatatlan szerepet tölt be.

e./ Az általános közfelfogás szerint újra meg újra születnek sikeres közösségformáló eszmék, melyek közül társadalmi, vallási, kulturális vagy egyesületi formációk jönnek létre. Mintha ezek csak az egyedek sokaságát vonzanák, s a családok, mint olyanok megmaradnának a magánélet kissé elzárkózott intim szférájában. Ez a

² Vö. 1 Kor 12,8-31

³ Vö. Jn 8,32

⁴ Vö. Familiaris consortio (a továbbiakban FC) I. rész: 4-10. pontok

⁵ FC 2. rész: 11-16. pontok

⁶ Vö. FC 3. rész: I. 18-27. pontok

⁷ Vö. FC 3. rész: II. A. 28-35. pontok

⁸ Vö. FC 3. rész: II. B. 36-41. pontok

közfelfogás csak a felületet tükrözi, mert valójában érzéketlen az emberi közösség szilárd alapjait illetően. A dokumentum igen szerényen csak „*részeseedsről*” beszél,⁹ amikor a nagy (az egész) emberi közösség dinamizmusáról van szó.

f./ Végezetül kulcsfogalomként fedezhető fel a család, mint a nagy (az egész) emberi közösség sok-sok relációjában párbeszédet lévő egység. Ezt úgy kell érteni, hogy a család, mint közösség (mint „*zárt*” egység) párbeszédet folytat mindennel és mindenkivel, amivel vagy akikkel kapcsolatba kerül. Ezek a kifejezések, hogy „*párbeszédben lévő*”, vagy „*párbeszédet folytat mindennel*” jelzik, hogy nemcsak szavakkal folyik az egymásra hatás, hanem magával a létezéssel is. Ezért kulcsfogalmat látunk „*a család, mint a párbeszéd partnere*” kifejezésben¹⁰.

A KULCSFOGALOM

A kutató ember fontos eszköze, és egyben szerencsés talentuma a megkülönböztetés képessége; aminek segítségével szét tudja választani a nem összetartozó, de egymásra a megtévesztésig hasonlító, és amúgy összegabalyodott dolgokat, fogalmakat, tanításokat vagy eszméket. Tehát a fentiekben is ez a megkülönböztetéshez való ragaszkodásunk segített bennünket néhány kulcsfogalom kiemeléséhez. Olyan élményben volt részünk, mint mikor a drágakő napfényre kerül, és a maga igazi valóságát megmutatva ragyog. A család megtisztított igazsága lenyűgöző fényben képes tündökölni. A kép költői, de azért használjuk, mert szimbolikájának ereje képes jelezni valódi és egyszemélyes értékeit.

Mindezek ellenére hiányérzetünk támadt; mintha a felfedezett kulcsfogalmak

nem az alapot jelentenék, hanem csak az alapra épülő oszlopokat. Talán nem is lehet öt kulcsfogalom, hanem csak egy. De hát melyik az? Tovább folytattuk a keresést, most már „*hátulról előre*”, s a legelején meg is találtuk. A végső alapot jelentő kulcsfogalom, amelyre minden ráépül a „*családi közösség*”. Tehát nem egyszerűen valamilyen emberi közösség, hanem családi közösség, amelyben benne van a férfi és a nő szabad egymásra találása, elvállalt és megélt életközössége, és valami hatalmas plusz, amit egyszerre mondhatunk a természet és az Isten ajándékának. Ez a közösség adja az ember kezébe a kulcsot mind a családi élethez, mind annak megértéséhez.

Gyanítjuk, hogy a színódusi atyák, de még inkább maga a pápa is ezt az felfedező utat járta be, és közrebocsátott dokumentumának első két szavában magát a kulcsot akarta átadni a mi kezünkbe is.

Vizsgáljuk meg tehát a consortio szó fogalmi körét, hogy birtokba vehessük a „kulcsot”! A latin szó jelentése: közösség. A consortium forma úgy értelmezi a közösséget, mint abban részesnek lenni, abban részességgel bírni¹¹. A konzorcium szót a közgazdaság világa is használja, és valamilyen nagyobb szabású pénzügyi műveletre irányuló ideiglenes szövetkezést, tőkebefektetést ért rajta¹². A latin eredetű szó magyarra fordításából és értelmezéséből két dolog következik:

a./ Az egyik a közösség természete, struktúrája és működésére vonatkozik. Ez röviden így írható le: Két vagy több személy a maguk autonóm mivoltának teljes birtokában - egy közösen megvalósítandó cél érdekében - szövetséget kötnek egymással. A szövetségkötésre azért

⁹ Vö. FC 3. rész: III-IV. 42-64. pontok

¹⁰ Ugyanaz mint a 9. jegyzetpont

¹¹ Vö. Györkösy Alajos: Latin-Magyar Szótár, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.

¹² Vö. Idegen Szavak és Kifejezések Szótára, Akadémiai kiadó, Budapest, 1978.

van szükségük, mert a megoldandó feladat nagyobb, vagy összetettebb, esetleg könnyebben vagy sikeresebben megoldható így, mint magányosan. Ugyanakkor a szövetségre lépők egymás viszonylatában megőrzik személyi szabadságukat (identitásukat) és autonómiájukat; de a feladat megvalósítása során minden résztvevő a reá háruló szerepet igyekszik pontosan betölteni, s ezáltal válik élő, működőképes és hatékony a közösségük. A cél irányában, és általában a külvilág felé a tagok nem egyedekként mutatkoznak meg, hanem elsősorban közösségként, mert nem egyénileg, hanem most közösségben halad minden egyes tagja is a cél felé. A külvilág felé az egyes tagok elsősorban nem önmagukat, hanem a közösséget képviselik (elvallalt közösségi dimenziójukban jelennek meg).

b./ A másik következmény az időbeliség, vagyis meddig tart a közösség. Nyilvánvaló, hogy van kezdete: az a felismerés, hogy egy konkrét célt ezekkel a társakkal „mi” látjuk megvalósíthatónak. Az időtartam pedig a cél eléréséig tart. Ezek után az a kérdés merül fel, hogy a consortium, közösség szó fogalmilag alkalmazható-e a házasságra és a családra? Azt kell mondanunk, hogy igen. Annak ellenére mondjuk ezt ilyen határozottan, hogy társadalmi, gazdasági, politikai és még más területeken is gyakorlatilag csak rövidebb-hosszabb együttműködésről van szó consortium égisze alatt. Ha azonban figyelmesen megvizsgáljuk a házasság és a család természetét, akkor fogalmilag is helytállónak találjuk a közösség szó használatát. Az első követelmény: a csak együtt megvalósítható közös cél. A házasságban és a családban mi a megvalósítandó cél? Nem más, mint a teljes közös élet. Vagyis a házassági kö-

zösségbe nem valamit (pénzt, tudást, vállalkozást, stb. vizs be az ember megegyezés szerint), hanem az egész életét minden relációjával együtt. Ezért a házasság megkötésével egy egészen különleges közösség jön létre, melynek már az első pillanatában megvalósul a cél is, de paradox módon ennek a pillanatnak a kibontakozása egy életen át tart. Ebből következik, hogy a családi közösségnek nincs vége. A családi közösség második paradoxona pedig az, hogy ha felbomlik, akkor soha se éri el a célját, mert fogalmilag az első pillanat célba érkezése is kipukkad, azaz megsemmisül. (Itt a családi közösség fogalmi körét írtuk le, és nem a tönkrement családi életek „melléktermékével” foglalkoztunk, melyek egy-egy személy pozitív vagy negatív tapasztalatait, szellemi vagy anyagi termékei, tulajdona vagy értéke. Továbbá, a családi közösség természetét kutatva nem kívántunk beszélni a tönkrement családi közösségek gyermek tagjairól, akik a sebeken túl sok-sok értéket is magukba gyűjthetnek szüleiktől felnövekedésük során.)

A KULCSFOGALOM ÉRTELMEZÉSE ÉS HASZNÁLATA

A férfi és a nő számára a családi közösség akkor kezd valósággá válni, amikor szabad döntésükből házasságra lépnek egymással; ugyanez a gyermekek számára ontológiai valóság: beleszületnek. A családi közösségben a létrendi relációknak egy olyan jól rendezett szövevénye jön létre, amely semmilyen más közösséghez nem hasonlítható; viszont minden valódi családi közösség hasonlítható a többihez. A strukturális hasonlósággal azonban ki is merült a közelítések lehetősége; ugyanis az egyes személyek belső családi relációja eleve kizárja más családok tagjaival való teljes életközösség megvalósulását.

Fontos megjegyeznünk, hogy nem tágítható a kör az elvált és újrահázasodott személyek esetére, akiknek előző életközössége tönkrement, az új kapcsolatba pedig ismételten visszaköszön a korábbi élethelyzet töredéke, amely személyi, jogi, anyagi, érzelmi, stb. érintettségben fejeződik ki. Az elválást követően létrejött együttélés fogalmilag nem azonosítható az eredeti családi közösséggel. Ugyanakkor az ilyen helyzetbe került embereknek minden erőfeszítése értékesnek tekinthető, amely a családi közösség megvalósítására irányul. Fontosnak tartjuk mind a megkülönböztetést, mind a méltányos értékelést megemlíteni, mert nagyon bonyolult család-szerkezeti környezetben élünk, és a családi közösség kristály-tiszta fogalmának leírása során nem lehet célunk jó-szándékú, esetleg sok tekintetben vétlen emberek megsértése. Mivel fogalmi tisztázást végzünk, senki se kérje számon rajtunk - az amúgy jogos - moralizáló mérlegelést.

Tehát visszatérve a családi élet-közösség lényegéhez, megállapítható, hogy minden egyes családi közösség a saját tagjainak a családjukra jellemző színezetű karaktert ad. Először is úgy tagja mindenki a maga családjának, mint valakinek a férje és apa, mint valakinek a felesége és anya, vagy mint az apám és az anyám fia vagy lánya, illetve testvérének bátyja vagy öccse, testvérének nővére vagy húga; továbbá a családhoz tartozó egyéb relációk viselője és megélője. Mindebből következik, hogy minden egyes családnak egyéni miliője van, s mivel hogy személyekből állnak, valamennyien egyéni személyes szint képviselnek a családon belül (és természetesen kifelé is). A családi közösség életállapota karakterisztikus vonásként jellemzi minden tag egyéniségét, gondolkodását, cselekedeteit, vagyis egy konkrét családi közösség tagjaként éli meg külső és belső relációit.

Ezen a ponton át kell térnünk a családi közösségi mivoltból származó eredményekre, vagy haszonra. El kell ismernünk, hogy a családi közösség fogalma olyan totális képet és lehetőséget jelent, amelynek kimerítésére alig vagyunk képesek. (Óceán, amelyben a kis halacskák fürdenek, mindenestül benne vannak, de fogalmuk sincs hogy mekkora a tenger.) A családi közösség hatalmas lehetősége nemcsak tény, hanem erkölcsi feladat is. Vagyis a családi - és vele együtt a külső - relációk gyors egymásutánban felkínálkozó lehetőségei egyben erkölcsi kihívásként, illetve feladatként jelennek meg, melyre mindenkinek külön-külön személyes erkölcsi választ kell adnia. Az erkölcsi válasz azt jelenti, hogy tudatom ismeretében, lelkiismereti döntésemnek megfelelően, és akaratom reális segítő erejével összhangban, és nem abszolút (maximális) mértékben válaszolunk a kihívásra. Tehát a jó erkölcsi válaszban is eleve benne van egy bizonyos időbeli „kétsékedés”, míg a fenti pályán átfut a dolog (vagyis a kihívástól a teljesítésig), valamint a tudati és az akarat szint fejlettsége és ereje is mérsékli az elméletileg maximális teljesítményt, noha szubjektíve a tőle telhető legjobb teljesítményt mutatta fel a cselekvő családtag. Természetesen további értékvesztés következik be, ha a szubjektív tényezők személyes felelőtlenségével éli meg az illető a rá váró élethelyzeteket.

Tehát arra a kérdésre, hogy a családi közösségnek milyen mérhető (érzékelhető) eredménye lehet, annak valójában csak a lehetőségét írhatjuk körül, mert az egyéni (illetve csoportos) szubjektív tényezők oly nagymértékben befolyásolják az eredményt, hogy az eszményi lelki gazdagságtól a lesújtó lelki szegénységig szinte minden fokozata megtalálható. Azt azonban világosan látnunk kell, hogy a családi közös-

ség sajátos jellege kimeríthetetlenül gazdag segítséget nyújt az azt elfogadni kész embernek és családnak. Vagyis a családi közösséget valóban megélni szándékozók kreativitásához saját családjuk közössége kimeríthetetlen forrást és gyümölcsök sokaságát jelenti, míg a felületes szemléletűek a házasságot „szabadidő programnak”, a családot pedig „kényelmes hátországnak” tekintik magánéletük perifériáján.

A CSALÁDI KÖZÖSSÉG TERMÉSZETFELETTI DIMENZIÓJA

A családi közösség bármennyire is a természetben született és tevékenykedő közösség, mégis magában hord egy olyan talentumot, amely túlmutat a természet keretein¹³. Vagyis az egyes ember is, meg a család is sokszoros kapcsolatban van a természetfeletti teremtő Istennel. Ennek ontológiai eredete a teremtés művében van. A természet rendjében megtapasztalt tulajdonságokat a kinyilatkoztatás világítja meg: Isten az embert saját képére és hasonlatosságára teremtette, férfinak és nőnek teremtette, a természetükbe írta a szaporodás és a világ birtoklásának késztetését, amit a kinyilatkoztatás parancs formájában értelmez¹⁴. Tehát az úgynevezett természet rendjébe tartozó képességek már eredetüket tekintve is természetfeletti indíttatásúak; létüket tekintve Istentől származnak. Magának az embernek különleges kapcsolata van Istennel, mert az ő képére lett teremtve. De hát ki az Isten, milyen az Isten, akinek a hasonlatosságát hordozza az ember? Természetfeletti, egyetlen há-

romszemélyű valóság,¹⁵ akinek fogalmi megközelítése kirajzolódik már a görögök tanításában is az Igazról, a Jóról, a Szépről és a Szentről, melynek személyes teljességét Bölcsességnek lehet nevezni. Az ember lelki struktúrája nem egyszerűen Isten képe, hanem a Szentháromság képe. Tovább bonyolódik a helyzet, amikor az embert férfinak és nőnek jelenti ki a kinyilatkoztató szó, s ezzel egymáshoz is rendeli őket. A természetes tapasztalataink értelmét megvilágosító kinyilatkoztató szó kitágítja a ember szemléletét, és természetfeletti dimenziót ad önrételmezésének¹⁶.

Az ontológiai eredet markáns üzenete csak a kezdet; mivel a kinyilatkoztatás Isten és az ember párbeszéde, amelyben fokozatosan többet és többet tár fel Isten önmagáról és az emberről is. Így az eredeti kép sok-sok részlet megismerése által bővül. Ilyen a kinyilatkoztatott szövetség. Azt is mondhatjuk, hogy Isten és az ember kapcsolata a szövetségben születik, és az új élethelyzetek a szövetség tartalmának bővülését fedik fel. Ennek a szövetségnek a mintája képeződik le a férfi és a nő szövetségére. Mindketten Isten képét hordozzák, vagyis hordozói az Isten - ember szövetségének. Ezzel a háttérrel, mint „istenképű” emberek egymással is szövetségre lépnek. Ez a szövetségi rendszer kimondhatatlanul erős védelmet biztosít számukra, s ugyanakkor felszabadítja őket a jóra, az abszolút Jóra¹⁷.

A család természetfeletti dimenziója világos tanítást és szentségi jegyet kap, amelyben a családi közösség szilárdságához kapcsolódik a szentségi (természetfeletti) kegyelem (segítség)¹⁸.

¹³ A Familiaris consortio a második fejezetet szenteli a családok természetfeletti dimenziójának megvilágítására (a 11-16. pontokat).

¹⁴ Vö. Ter 1,26-31

¹⁵ Vö. az apostoli hitvallással, mely a legrövidebb és legeretesebb „meghatározást” adja Istenről!

¹⁶ Vö. FC 11. pont

¹⁷ Vö. FC 12. pont

¹⁸ Vö. FC 13. pont

A családba a gyermek érkezése nemcsak újjászervezi a férfi és a nő közösségét, hanem új hivatást is ad. A szülővé válás részesedés Isten teremtő és gondviselő művében. A szülő ugyanis nemcsak evilágra, hanem az örök életre is szüli gyermekét. Gondoskodása nemcsak a földi boldogulásra kell hogy irányuljon, hanem az örök boldogságra is. Ezért a szülő gyermekének (és ezáltal magának is) „üdvözítője”, vagyis részt vesz Isten üdvözítő művében¹⁹.

A családi közösség természetfeletti dimenziójának csak néhány sarkalatos pontját soroltuk fel. Ez itt most azért elegendő, mert átfogja az egészet; vagyis Isten egyetemes életető és üdvözítő szándékát, és az ember egész életének, főleg családi életében megvalósítandó természetfeletti dimenzióját. A világban ez úgy működik, hogy ha az ember, a házaspár, a család tisztában van és tudatosan meg akarja élni természetfeletti dimenziójában is a természetes életét (ez bennük egy állandósult habituális szándék), akkor ennek a szándéknak az erejével az egyes élethelyzetekben ténylegesen cselekszik, máskor pedig mintegy ténylegesen rákoncentrálva egészen tudatosan éli át természetfeletti dimenzióját.

ÖSSZEFOGLALÓ

Tanulmányunk megfogalmazása során az az általános tapasztalt vezetett bennünket, hogy minden kérdés megválaszolása csak akkor lehet kimerítő és eredményes, ha a legvégső alapnak felel meg a válasz, és nem egy-egy - még oly fontos - részletkérdésnek. A pápai dokumentum a családi élet minden fontos kérdésére válaszol, mi mégis azt kerestük, hogy az egyes okfejtések mögött mi az az egyetlen vezérmotívum, vagy kulcsfogalom amit mi is magunkévá tehetünk, mert a legalapvetőbb kifejező dokumentum sem „éli meg” az én élete-

met, s a jó-tanácsok is „kívülről” jönnek, az embernek pedig „belülről” kell magáévá tennie életének legfontosabb értékét, saját életének célját, a hozzá vezető „utat”, vagyis azt a „modus vivendi-t”, amelyben értékké válik minden, még a rossz is, ami leküzdendő, vagy megalkuvás nélkül elszenvethető (mert ez az egyik legnagyobb érték, a mártíromság áldozatvállalása).

A megtalált kulcsfogalom a **családi közösség**, amely úgy természetes közösség, hogy már eredetében és minden relációjában a szentháromságos isten-közösséget tükrözi. Ennek tudata hatalmas alkotóerővel és az erények²⁰ gazdagságával ajándékozzák meg azt, aki fölfedezi, és élni kíván benne és vele.

SUMMARY

The experience that led us through our study is that the answer to all questions can only be complete and successful if it answers the final basis and not only an important detail. The document written by the Pope answers all the important issues of family life, yet we still looked for the main idea behind the reasoning, what is the key word that we can all take up. Not even the most profound document can “live” my life. All good advice come from the outside while people have to accept the most important value of their own life, the aim of their own life and the way that leads to it. This way is “modus vivendi”, in which everything, even the bad things become value. Even the things that we have to overcome or suffer from without a compromise. This is one of the biggest value, taking up martyrdom. The key word we found is the family community, which is a natural community in its origin and reflects the holy trinity in its relations. Awareness of this gives great creativity and rich morality to those who discover this and want to live in it and with it.

¹⁹ Vö. FC 14. pont

²⁰ Virtus est habitus operativus bonus..